

ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΝΟΔΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΑΚΡΙΒΕΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΤΗ ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΗ ΕΥΧΕΡΕΙΑ ΤΟΥ ΕΞΟΜΟΛΟΓΟΥ

Εἰσαγωγή

Τῇ διακριτικῇ εὐχέρειᾳ ἀσκήσεως ἀκρίβειας καὶ οἰκονομίας παρελάβαμε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Χριστό. Ἐκεῖνος ἦλθε «πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην» (Μτ. 7,5) καὶ ἐκεῖνος εἶναι ὁ «πληρώσας πᾶσαν τὴν πατρικὴν οἰκονομίαν». Σὲ πολλὰ σημεῖα τῶν Εὐαγγελίων ἀναφέρεται ὡς τακτικῇ τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἐπίγειο ζωὴ Του. Ἡ τακτικὴ αὐτὴ ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλη-

Τοῦ Πρεσβ. κ. **ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΠΙΝΑΚΟΥΛΑ**

σίας οἰκονομικὴ μέθοδος καὶ οἰκονομικὴ ἀναστροφή¹. Ὁ Νόμος καὶ οἱ θεσμοὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, οἱ δίκαιοι καὶ ἁμαρτωλοὶ τῆς ἐποχῆς Του, οἱ ἀξιωματοῦχοι καὶ οἱ ἄπλοι ἄνθρωποι, ἀκόμα καὶ ἡ ἐρχόμενη Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, γίνονται συνέχεια παραδείγματα γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἄσκησε τὴν ἀκρίβεια καὶ τὴν οἰκονομία. Τὸ χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τῆς «μεθόδου» καὶ «ἀναστροφῆς» τοῦ Χριστοῦ στὸ θέμα ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει, δίνεται στὴν παραβολὴ τοῦ καλοῦ Σαμαρείτου. Πάνω στὸν ἐμπεσόντα στοὺς ληστὲς ἄνθρωπο, ὁ Σαμαρείτης Χριστὸς ἀσκεῖ τὴν ἀκρίβεια καὶ τὴν οἰκονομία. Οἱ Πατέρες ἐρμηνευτὲς τῆς παραβολῆς βλέπουν στὰ φάρμακα μὲ τὰ ὁποῖα περιποιεῖται ὁ Χριστὸς τὸν τραυματισθέντα, τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον πρέπει καὶ ὁ ἐξομολόγος νὰ ἐργάζεται. Ἔτσι οἱ ἐπίδεσμοι καὶ τὸ κρασὶ μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Σαμαρείτης καθάρισε καὶ ἔδωσε τὰ τραύματα συμβολίζουν τὸν πόνο καὶ τὸν

κόπο τῆς ἀκρίβειας, ἐνῶ τὸ λάδι συμβολίζει τὴν ἰλαρότητα καὶ τὴν ἀνάπαυσιν τῆς φιλανθρωπίας². Στὶς Ἀποστολικὲς Διαταγὲς ὁ ἐξομολόγος προτρέπεται «Καὶ σὺ λοιπόν, σὰν γιατρὸς ποὺ συμπαθεῖ, νὰ θεραπεύεις ὅλους ὅσους ἁμαρτάνουν, χρησιμοποιοῦντας σωτήριες θεραπευτικὲς ἀγωγὲς γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσεις, ὅχι μόνο κόβοντας ἢ καίοντας ἢ προσφέροντας σκονάκια, ἀλλὰ καὶ ἐπιδένοντας καὶ περιτυλίγοντας καὶ βάζοντας γλυκὰ φάρμακα γιὰ ἐπούλωση καὶ καταβρέχοντας τοὺς μὲ παρηγορητικὰ λόγια. Καὶ ἐὰν τὸ τραῦμα εἶναι κούφιο, θρέψε το μὲ ἔμπλαστρο, ὥστε, ἀφοῦ γεμίσει, νὰ γίνῃ ἴσο μὲ τὸ ἄρτιο μέλος. Ἐὰν πάλι βρωμίσει, τότε καθάρισέ το μὲ σκονάκι, δηλαδὴ μὲ λόγο ἐπιτιμητικό· ἐὰν πάλι ἐξογκωθεῖ, ἐξομάλυνέ το μὲ καυστικὸ κολλύριο, δηλαδὴ μὲ τὴν ἀπειλὴ τῆς μέλλουσας κρίσης. Καὶ ἂν ἐξαπλωθεῖ, καυτηριάσέ το καὶ κόψε τὴ γάγγραινα, ἐπισωρεύοντας νηστεῖες»³. Ἡ εἰκόνα τοῦ τραυματία τῆς παραβολῆς ἐμφανίζεται σὲ ὅλη σχεδὸν τὴν γραμματεία τῆς κανονικῆς ἀντιμετώπισης τῶν ἐξομολογουμένων μαζί μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ πανδοχέα ποὺ ἀποδίδεται στοὺς Ἀποστόλους καὶ διδασκάλους, ἄρα καὶ στοὺς ἐξομολόγους, τοὺς ὁποῖους ὁ Χριστὸς «προσέταξεν ἐπιμελεῖσθαι καὶ θεραπεύειν τοὺς πληγαῖς αἰκισθέντας παρὰ τοῦ κοινοῦ πολεμίου»⁴.

Ἡ ἄσκηση τῆς διακριτικῆς εὐχέρειας τοῦ ἐξομολόγου γιὰ ἀκρίβεια καὶ οἰκονομία στοὺς μετανοοῦντες εἶναι δυσχερὴς, ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθεῖ γενικὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχή, χωρὶς νὰ ληφθοῦν ὑπόψη τόσο οἱ παράγοντες ποὺ ὑφίστανται κατὰ τὴν προσέλευση τοῦ ἀνθρώπου στὴν ἐξο-

1. «Ὅποτε ὁ Χριστὸς αὐτὸς ἡ ὄντως ἀλήθεια, τῆς οἰκονομικῆς οὐδαμῶς μεθόδου ἀπέσχετο ἐν τε λόγοις καὶ πράγμασιν, ἀλλὰ ταύτῃ μάλιστα καθ' ὅλον τὸν τῆς οἰκονομικῆς αὐτοῦ ἀναστροφῆς χρόνον χρησάμενος δέκνυνται» (Γερμανὸς Κων/λεως, P.G. 98, 1120).

2. Θεοφύλακτος Βουλγαρίας, P.G. 123, 849B Πρβλ. Μάξιμος Ὁμολογητὴς P.G. 91,441CD, Ἰσιδωρος Γλαβάς, ὁμιλία 30, στ. 142-148, Βενιζέλος Χ. Χριστοφορίδης, Ἰσιδώρου Γλαβᾶ ὁμιλία, Α', Θεσ/νίκη 1992.

3. Ἀποστολικαὶ Διαταγαί, Β', ΜΑ', 5, Μτφρ. Π. Παπαευαγγέλου, Ε.Π.Ε., τόμος 114, σελ. 137.

4. Ἰσιδωρος Γλαβάς, ὁ.π.στ. 160-161.

μολόγησι, γιατί εἶναι διαφορετικοὶ γιὰ τὸν καθένα, ὅσο καὶ ἐπειδὴ οἱ παράγοντες αὐτοὶ ἀλλάζουν κατὰ τὴν πορεία τῆς μετανοίας τοῦ ἐξομολογουμένου. «Ὅσον ἀφορᾷ στὶς ἀσθενεῖες τῶν ἀνθρώπων κατ' ἀρχὴν μὲν δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ διαγνωσθοῦν... πῶς λοιπὸν κάποιος μπορεῖ νὰ χορηγήσῃ τὸ κατάλληλο φάρμακο τῆς ἀσθενείας, τῇ θεραπείᾳ τῆς ὁποίας μάλιστα δὲν γνωρίζει, πολλὰς φορὲς δὲ συμβαίνει νὰ μὴ μπορεῖ νὰ κατανοήσῃ οὔτε ἂν κάποιος νοσεῖ;» ρωτᾷ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Καὶ συνεχίζει «ὅταν δὲ διαγνωσθῇ ἡ ἀσθένεια, τότε ὁ πνευματικὸς ποιμένας ἀρχίζει νὰ ἔχει περισσότερες δυσκολίες»⁵. Ὅπως βεβαιώνει ὁ 102ος κανόνας τῆς Πενθέκτης «οὐ γὰρ ἀπλὴ τῆς ἁμαρτίας ἡ νόσος, ἀλλὰ ποικίλη καὶ πολυετής, καὶ πολλὰς τῆς βλάβης τὰς παραφύδας βλάστανουσα, ἐξ ὧν τὸ κακὸν ἐπὶ πολὺ διαχεῖται, καὶ πρόσω βαίνει, μέχρις ἂν σταίῃ τῇ δυνάμει τοῦ θεραπεύοντος». Στὶς κανονικὲς διατάξεις τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ στὶς σχετικὲς ὁδηγίες τῶν Πατέρων μας, δίνονται τὰ πλαίσια μέσα στὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἐφαρμόζονται ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ οἰκονομία, οὕτως ὥστε νὰ ἐξασφαλίζεται ἡ πνευματικὴ πορεία τοῦ μετανοοῦντος καὶ νὰ περιορίζεται ἡ τυχὸν αὐθαίρετη ἐφαρμογὴ τους ἀπὸ τὸν ἐξομολόγο.

Τὰ πλαίσια καὶ οἱ προϋποθέσεις ἀσκήσεως τῆς ἀκρίβειας καὶ τῆς οἰκονομίας.

Πρῶτο πλαίσιο ὀρίζεται ἡ γενικότερη κατάσταση τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ ἄποψη πίστεως καὶ ἠθους. Εἶναι ἐπόμενο ἀπ' αὐτὸ νὰ διαμορφώνονται ἀξίες, νοοτροπίες καὶ ἀπόψεις ποὺ ἀντανανκλῶνται στὰ πρόσωπα τῶν ἐξομολογουμένων. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο ὁ Μέγας Βασίλειος στὸν 18ο κανόνα του προτείνει γιὰ τὸ ζήτημα τῶν ἐκπεσουσῶν παρθένων αὐστηρότερη ρύθμιση ἀπ' αὐτὴν ποὺ ἐπικρατοῦσε «ἐπειδὴ τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι προῖοῦσα ἡ Ἐκκλησία κραταιότερα γίνεται». Ἀντίθετα σὲ ἀπόφαση τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου τοῦ Β' στὰ 1600, σὲ ρύθμιση θεμάτων γά-

μου ἀναφέρεται ὅτι πρέπει νὰ ἀκολουθεῖται ἐπιεικέστερη τακτικὴ «διὰ τὴν δυστυχίαν καὶ στεναχωρίαν τοῦ Γένους». Ἐπικαλεῖται μάλιστα τὶς συνθήκες τῆς ἐποχῆς καὶ τὴν πνευματικὴν κατάσταση τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας «πρὸς τὴν τοῦ καιροῦ κατάστασιν... καὶ τὸ τῶν πολλῶν μικρόψυχον ἀποβλέποντες»⁶. Πὰ τὰ ἴδια θέματα σὲ πρόταση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας μας τοῦ ἔτους 1971 ἀναφέρεται: «Ἡ στεναχωρία σήμερον εἶναι μεγαλυτέρα ἢ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Νεοφύτου Β'. Πρέπει ἀκόμη νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ πνεῦμα τοῦ 18ου κανόνος τοῦ Μ. Βασιλείου. Ἐπειδὴ κρίμασιν οἷς οἶδεν ὁ Κύριος προῖοῦσα ἡ Ἐκκλησία ἐξασθενεῖ...»⁷. Ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι γεμάτη ἀπὸ τέτοια παραδείγματα ποὺ δείχνουν ὅτι σὲ κάθε ἐποχὴ ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ οἰκονομία αὐξομειώνονται, ἐπειδὴ ὅπως ἐρμηνεύει ὁ Ζωναρᾶς «ἀνάλογα τὰ ἐπιτίμια ἔθεντος οἱ Πατέρες πρὸς τοὺς ἰδίους καιροὺς»⁸. Τὸ πλαίσιο γιὰ τὸ ὁποῖο μιλάμε ἔχει τεράστια σημασία γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀκρίβειας καὶ τῆς οἰκονομίας, γι' αὐτὸ ἃς γίνουμε πρὸ συγκεκριμένοι. Τὰ ἐνδιαφέροντα καὶ οἱ ἀξίες τῶν ἀνθρώπων τοῦ παρελθόντος προέκυπταν ἀπὸ ἓναν ἄλλο πολιτισμὸ στὸν ὁποῖο κυριαρχοῦσε ἡ θρησκευτικὴ σφαῖρα. Στὰ συστατικὰ αὐτοῦ τοῦ πολιτισμοῦ ἦταν νὰ τονίζεται τὸ μυστήριο τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ προκαλεῖται τὸ δέος τῆς ἀπόστασης ἱεροῦ καὶ ἀνίερου. Ἡ συνείδηση τῆς ἀπόστασης ἱεροῦ καὶ μὴ ἱεροῦ εἶναι βασικὴ προϋπόθεση τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ἄς θυμηθοῦμε μόνο τὸ ἐπεισόδιο τῆς θαυμαστῆς ἀλυσίδας στὴν ἀρχὴ τοῦ Εὐαγγελίου. Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἐκφράζοντας τὴ συνείδηση αὐτῆς τῆς ἀπόστασης μπροστὰ στὴν παρουσία τοῦ Χριστοῦ λέει «Ἐξέλθε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι ἀνὴρ ἁμαρτωλὸς εἰμι, Κύριε» (Λκ. 5, 8). Πατὶ ὅπως σημειώνουν οἱ ἐρμηνευτές, τρέμει καὶ φοβᾶται καὶ

5. Ἰωάννης Χρυσόστομος, Περὶ ἱερωσύνης, Λόγος Β', παρ. 3, μτφρ. Β. Καραγιώργου, Ἀθήνα 1998, σελ. 48.

6. Ρ.Π.Σ., τόμος Ε', σελ. 157-158. Συγκρίνοντας μάλιστα τὴν ἐποχὴ του μὲ προγενέστερες ἐποχὲς ἀναφέρει: «Εἰ μὲν τὰ τοιαῦτα συναλλάγματα τότε ἐλύθησαν καὶ ἐγίνοντο Χριστιανισμοῦ ὄντος, καὶ τῆς ἀκρίβειας αὐξανομένης, πολλῶ μᾶλλον τὰ νῦν συμφέρει γίνεσθαι διὰ τὴν δυστυχίαν καὶ στεναχωρίαν τοῦ γένους».

7. Τὰ κωλύματα τοῦ γάμου. Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1971, σελ. 34.

8. Ρ.Π.Σ., τόμος Δ', σελ. 234 καὶ Πηδάλιον σελ. 626.

ὡς ἀκάθαρτος δὲν ἔχει τὸ θάρρος νὰ ὑποδεχθεῖ τὸ καθαρὸ «ἔμαθε γὰρ ἀνὰ μέσον Ἁγίου καὶ βεβή - λου διαστέλλειν»⁹. Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰώνα ἐπικρατεῖ ἓνας ἄλλος πολιτισμὸς στὸν ὁποῖο ἡ ἀπόσπαση ἱεροῦ καὶ μὴ ἱεροῦ καταργεῖται μὲ ἐπα - κολουθο ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων νὰ κατευθύνεται στὸ ἡδονισμὸ καὶ τὴ σχετικοποίηση τῆς ἠθικῆς. Ἡ φράση «τίποτε δὲν εἶναι ἱερό» τὰ λέει ὅλα, ἐνῶ δὲν ἔχουν ἀπομείνει ταμποῦ γιὰ νὰ παραβια - στοῦν. Ἡ ἁμαρτία σὲ ἓναν θρησκευτικὸ πολιτισμὸ ἦταν διαφορετικῆς τάξεως ἀπὸ τὴν ἁμαρτία σὲ ἓναν ἄλλο πολιτισμὸ πού δὲν καταλαβαίνει τὸ νόημά της. Εἶναι χαρακτηριστικὸ τῆς ἐποχῆς μας ἡ πίστη σ' ἓναν Χριστὸ πού δὲν ζητάει τὸν λόγο γιὰ τίποτε. Π' αὐτὸ καὶ ἡ σημερινὴ καταφρόνηση πρὸς τὶς ἔννοιες «ψυχὴ» καὶ «αἰώνια βασιλεία τοῦ Θεοῦ»¹⁰. Πιστεύω ὅτι ἔτσι γίνεται κατανοητὸ τί ἐννοεῖ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, ὅταν ὑποστηρίζει ὅτι ἡ στεναχωρία σήμερον εἶναι μεγαλυτέρα ἢ κατὰ τὸ παρελθόν.

Ἕνα δεῦτερο πλαίσιο γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀκρίβειας καὶ τῆς οἰκονομίας εἶναι οἱ συγκεκριμέ - νες συνθῆκες ζωῆς τοῦ ἐξομολογουμένου πού κα - θορίζονται ἀπὸ τὴν ἡλικία του, τὸ ἐπάγγελμά του καὶ τὴ θέση του μέσα στὴν Ἐκκλησία. Ὅπως ἀνα - φέρει ὁ Βαλσαμῶν ἡ οἰκονομία πρέπει νὰ ἐφαρ - μόζεται στοὺς μετανοοῦντες «πρὸς τὰς ἡλικίας αὐτῶν καὶ τὰς διαθέσεις, καὶ πρὸς τὰ ἐπιτηδεύμα - τα»¹¹. Ἔτσι π.χ. τὰ ἐπιτίμια γιὰ σαρκικὰ ἁμαρτή - ματα σὲ ἀνθρώπους ἡλικίας κάτω τῶν εἴκοσι ἐτῶν πρέπει νὰ εἶναι ἐλαφρότερα ἀπ' ὅτι εἶναι γιὰ τοὺς μεγαλυτέρους. Στὴ ἴδια περίπτωσι τὰ ἐπιτίμια εἶναι βαρύτερα γιὰ τοὺς ἐγγάμους καὶ ἐλαφρότε - ρα γιὰ τοὺς ἀγάμους¹². Ἐὰν ὁ ἄγαμος ἀνῆκει στὴν τάξι τῶν παρθένων ἢ χηρῶν, τὰ ἐπιτίμια γίνονται ἀκόμη πιὸ αὐστηρά¹³.

Ἀφοῦ λάβει ὑπόψη του τοὺς παραπάνω ἐξω - τερικοὺς παράγοντες ὁ ἐξομολόγος θὰ ἐξετάσει

οὐσιαστικότερα πράγματα, ὅπως, ἐὰν ἡ ἐξομολό - γηση γίνεται μὲ τὴν πρωτοβουλία τοῦ ἁμαρτήσαν - τος ἢ ὄχι, ἂν κατὰ τὴν διάπραξη τῆς ἁμαρτίας ὑπῆρχε ἐλευθερία βουλήσεως ἢ ὄχι, ἐὰν ὁ μετα - νοῶν πέφτει συχνὰ στὴν ἴδια ἁμαρτία ἢ αὐτὸ συμ - βαίνει περιστασιακά. Ἔτσι ἐκεῖνος πού σπεύδει νὰ ἐξαγορεύσει τὴν ἁμαρτία του «ὡς ἥδη τῆς θε - ραπείας τοῦ πάθους ἀρξάμενος... ἐν φιλανθρωπο - τέροις γίνεται τοῖς ἐπιτιμίαις» ὁρίζει ὁ 4ος κανό - νας τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, ἐνῶ γιὰ ἐ - κεῖνον πού πῆγε νὰ ἐξομολογηθεῖ, ἐπειδὴ ἐλέγ - χθηκε δημόσια, πρέπει νὰ ἐφαρμοσθεῖ ἡ ἀκρίβεια. Ἡ ἐκούσια καὶ ἐν γνώσει, χωρὶς βία καὶ χωρὶς ἀνάγκη, διάπραξη τῆς ἁμαρτίας φανερώνει ὅτι ἡ ἀρρώστια εἶναι βαρύτερη καὶ ἐπομένως ἀπαι - τεῖται μακρότερη θεραπεία. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ ἐὰν ἡ ἁμαρτία γίνεται «κατακόρως», ἐὰν δηλαδὴ ἡ πτώσις εἶναι συχνή. Ἐξετάζοντας τὰ παραπάνω, ὁ ἐξομολόγος θὰ περάσει ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια καὶ τὰ συμπτώματα, στὸ βάθος καὶ στὶς αἰτίες, στὴν «τῆς ἁμαρτίας ποιότητα» ὅπως ἀναφέρουν οἱ κα - νόνες¹⁴.

Πὰ νὰ ἐφαρμόσει τὴν ἀκρίβεια καὶ τὴν οἰκονο - μίαν μένει νὰ ἐξετάσει τὴν μετάνοια τοῦ ἐξομολο - γουμένου ἢ ὅπως τὴν ἀναφέρουν οἱ κανόνες «τὴν τοῦ ἁμαρτηκότος πρὸς ἐπιστροφὴν ἐτοιμότητα». Σὲ τί συνίσταται αὕτη ἡ ἐτοιμότητα; Ἡ ἐτοιμότητα αὕτη ἀφορᾷ πρῶτα τὴ διάθεσι τοῦ ἐξομολογου - μένου πού γίνεται καθοριστικὴ γιὰ τὸν τρόπο τῆς θεραπείας του καὶ δεῦτερον πῶς ζεῖ μετὰ τὴν ἁμαρτία, ἐὰν ὑπάρχουν δηλαδὴ καρποὶ τῆς μετα - νοίας.

Ἄς δοῦμε πρῶτα τὴ διάθεσι. Δείκτες τῆς δια - θέσεως κατὰ τοὺς κανόνες εἶναι:

- ἡ θερμότητα τῆς μετάνοίας,
- τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἐξομολογήσεως,
- ἡ ἐπίδειξι ἀληθινῆς μετάνοίας,
- ἡ ὑπομονὴ μὲ καρτερίαν στὴν προσευχὴ τῆς ἐξομολογήσεως καὶ τῆς μετάνοίας κ.λπ.¹⁵.

Ἡ διάθεσι αὕτη φανερώνει ἐὰν εἶναι μεγαλό - ψυχος καὶ ἀντέχει τὰ αὐστηρὰ ἐπιτίμια ἢ εἶναι μι -

9. Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, P.G. 72, 556A.

10. Μελετίου Νικοπόλεως: Εἰσαγωγὴ στὸ Θαύματα καὶ Σημεῖα τοῦ Ἱγνατίου Μπριαντιανίνωφ, Πρέβεζα 1988, σελ.6.

11. Ρ.Π.Σ. τόμος Β', σελ.552-553.

12. 16ος Κανὼνας Συνόδου Ἀγκύρας.

13. 18ος Κανὼνας Μ. Βασιλείου.

14. 102ος Κανὼνας Πενθέκτης.

15. Κανόνες: 5ος καὶ 74ος Μ. Βασιλείου, 2ος Συνόδου Λαοδικείας κ.ἄ.

κρόψυχος καὶ ἀδύναμος γιὰ μεγαλύτερη προσπάθεια. Ἐὰν ὁ ἐξομολογούμενος ἀποδέχεται ὅσα ἀπαιτοῦνται γιὰ τὴ θεραπεία τῶν παθῶν καὶ τῆς ἁμαρτίας, ὁ ἐξομολόγος ἐφαρμόζει σ' αὐτὸν τὴν ἀκρίβεια· «Ἀκρίβεια δὲ εἶναι τὸ νὰ προσθέτουν οἱ ἁμαρτωλοὶ, κοντὰ εἰς τοὺς χρόνους καὶ τὰ ἐπιτίμια αὐτά, καὶ μῖσος τῆς ἁμαρτίας, καὶ δάκρυα, καὶ σκληραγωγίας τοῦ σώματος καὶ ἄλλας ἀγαθοεργίας» ὁρίζει ὁ ἅγιος Νικόδημος στὸ Πηδάλιο¹⁶. Ἐὰν ὅμως αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ γίνει γιὰ τὴν διάθεση εἶναι ἐλλιπὴς τότε ὁ 102ος κανόνας τῆς Πενθέκτης ὁρίζει ὅτι πρέπει νὰ ἀκολουθεῖται ἡ συνήθεια. «Συνήθεια μὲν εἶναι οἱ τόσοι χρόνοι, καὶ τὰ διάφορα ἐπιτίμια μὲ τὰ ὁποῖα οἱ κανόνες συνηθίζουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νὰ σωφρονίζουν τοὺς ἁμαρτάνοντας» ἀναφέρεται στὸ Πηδάλιο¹⁷. «*Ἀμφοτέρω τοῖνυν εἰδέναι ἡμᾶς χρή, καὶ τὰ τῆς ἀκριβείας καὶ τὰ τῆς συνηθείας· ἔπεσθαι δὲ ἐπὶ τῶν μὴ καταδεξαμένων τὴν ἀκρότητα, τῷ παραδοθέντι τύπῳ*»¹⁸. Μὲ βάση λοιπὸν τὸ εἶδος τῆς ἁμαρτίας, ὁ ἐξομολόγος θὰ κανονίσει τὰ φάρμακα, καὶ μὲ βάση τὴν διάθεση τοῦ ἐξομολογούμενου θὰ κανονίσει τὸν τρόπο τῆς θεραπείας. Γι' αὐτὸ οἱ κανόνες κάνουν λόγο γιὰ ἐπιτίμια «πρόσφορα» καὶ «προσῆκοντα». «Κάθε ἄρρώστια θεραπεύεται μὲ τὰ δικά της φάρμακα» λέει ὁ ἄββας Ἰσαὰκ ὁ Σύρος¹⁹. Εἶναι νόμος τῆς πνευματικῆς ζωῆς, οἱ ἄνθρωποι νὰ μισοῦν τὶς ἁμαρτίες, ἀλλὰ νὰ ἀγαποῦν τὶς αἰτίες τους. Λέει ὁ ἴδιος πατέρας· «Δὲν ἐπιθυμοῦμε τὶς ἁμαρτίες, ἀλλὰ δεχόμεστε εὐχαρίστως τὶς αἰτίες ποὺ τὶς προκαλοῦν»²⁰. Παρατηρεῖται ὅτι εὐκολα κάνει κάποιος ἐλεημοσύνη, ἐνῶ πρέπει νὰ κάνει νηστεία, καὶ εὐκολα κάνει νηστεῖες καὶ μετάνοιες, ἐνῶ πρέπει νὰ κάνει ἀγαθοεργίες καὶ ἐλεημοσύνη. Ἡ φιληδονία ὅμως ἀντιμετωπίζεται μὲ νηστεία καὶ ἡ πλεονεξία μὲ ἐλεημοσύνη. Λέει πάλι ὁ ἄββας Ἰσαὰκ· «Μὲ ὅ,τι ἔχασες τὸ ἀγαθόν, μὲ αὐτὸ νὰ τὸ ἀποκτήσεις. Ἄν χρεωστεῖς ὀβολὸν στὸν Θεόν, δὲν δέχεται ἀντὶ γι' αὐτὸν νὰ τοῦ δώ-

σεις μαργαρίτη· ὁμοίως ἂν ἔχασες τὴ σωφροσύνη, δὲν δέχεται ἀπὸ ἐσένα ἐλεημοσύνη ὁ Θεός, ἐφ' ὅσον ἐσὺ ἐπιμένεις στὴν πορνεία... σὲ καιρὸ θέρους, δὲν ἀντιμετωπίζεις τὴν ζέστη μὲ τὰ ἐνδύματα τοῦ χειμῶνα. Ἐσὺ λοιπὸν, ἂν κυριαρχεῖσαι ἀπὸ φθόνον, γιὰ τὴν προσπάθειά σου νὰ πολεμήσεις τὸν ὕπνον;»²¹. Μιὰ ἀπλοϊκὴ ἀντιμετώπιση τῆς ἁμαρτίας μὲ βάση τὰ ἴδια φάρμακα γιὰ ὅλες τὶς ἄρρώστιες ἀποβαίνει καταστρεπτικὴ. Σημειώνεται στὴν Κλίμακα· «Μερικὲς φορές τὸ ἴδιο παρασκεύασμα στὸν ἴδιο ἄνθρωπο, ἂν προσφέρεται στὸν καιρὸ του εἶναι φάρμακο, καὶ ἂν ὄχι, δηλητήριο. Εἶδα ἕναν ἀνόητο γιατρὸ νὰ ἐξουθενῶναι κάποιον συντετριμμένο ἀσθενῆ καὶ νὰ μὴ τοῦ προξενεῖ τίποτε ἄλλο παρὰ τὴν ἀπελπισία. Καὶ εἶδα ἄλλον συνετὸ νὰ χειρουργεῖ μὲ τὶς ἐξουθενώσεις κάποια ὑπερήφανη καρδιά καὶ νὰ ἀδειάζει ὅλη τὴ δυσωδία της. Εἶδα ἕναν ἀσθενῆ, ὁ ὁποῖος προκειμένου νὰ καθορισθεῖ ἀπὸ κάποιο σαρκικὸ μολυσμὸ ἦπτε τὸ φάρμακο τῆς ὑπακοῆς καὶ θεραπεύτηκε καὶ ἐκινεῖτο καὶ ἐβάδιζε καὶ δὲν ἐνύσταζε». Καὶ συνεχίζει ὅτι εἶδε τὸν ἴδιο ἄρρωστο νὰ ἀσθενεῖ ἀπὸ ἐμπάθεια γιὰ κάποιο πρόσωπο καὶ νὰ χρησιμοποιεῖ διαφορετικὸ φάρμακο γιὰ τὴν θεραπεία του²².

Ἄς δοῦμε τώρα τὸ δεύτερο σκέλος τῆς μετανοίας, δηλαδή ἐὰν ὑπάρχουν καὶ ποιοὶ εἶναι οἱ καρποὶ τῆς μετανοίας. Ἡ μετάνοια κατὰ τὴν διδασκαλία καὶ τὴν πράξη τῆς Ἐκκλησίας μας, δὲν εἶναι μόνον ἐξομολόγηση τῆς ἁμαρτίας καὶ δήλωση ἐνώπιον τοῦ ἐξομολόγου γιὰ μὴ ἐπανάληψή της, ἀλλὰ κατάσταση πνευματικὴ ποὺ χαρίζει ὁ Θεός. Ἡ ἀναβολὴ τῆς Θείας Κοινωνίας ἀποβλέπει στὴ βεβαίωση αὐτῆς τῆς καταστάσεως. Ἔτσι τὸ ἐπιτίμιο γίνεται πρόσκληση γιὰ βαθύτερη καὶ ὁλοκληρωτικὴ μετάνοια καὶ φάρμακο καθαρικὸ γιὰ τὴν τελεία ἀναχώρηση τῆς ἁμαρτίας. Μὲ τὸν προσωρινὸ ἀποκλεισμό του ἀπὸ τὴν συμμετοχὴ στὴ Θεία Εὐχαριστία ὁ ἐξομολογούμενος συνειδητοποιεῖ τὸ ἐνδεχόμενο μονίμου ἀποκλεισμοῦ του ἀπὸ τὴν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀποκατάσταση τοῦ ἐπιτι-

16. Πηδάλιον, σελ 313.

17. Πηδάλιον, ὁ.π.

18. 102ος Κανόνας Πενθέκτης.

19. Ἰσαὰκ ὁ Σύρος, Λόγος Ε', παρ. 8, Μτφρ. Π. Κ. Χρήστου, Ε.Π.Ε., Φιλοκαλία, τόμος 8Α, σελ. 189.

20. ὁ.π., Λόγος ΝΕ', παρ. 1, τόμος 8Β, σελ. 319.

21. ὁ.π., Λόγος Ε', παρ. 7-8.

22. Ἰωάννου Σιναΐτου, ΚΛΙΜΑΞ, Λόγος ΚΣΤ', παρ. 20-21, Μτφρ. Ἀρχιμ. Ἰγνατίου, Ὁρσώπης Ἀπικῆς 1978.

μηθέντα προϋποθέτει αὐτὴ τὴν πνευματικὴν κατάστασιν πού ὀρίζεται στοὺς κανόνες ὡς ἀληθινὴ μετάνοια μὲ καρπούς. Ποιοὶ εἶναι οἱ καρποὶ; Σύνολη ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοση συμφωνεῖ ὅτι καρπὸς τῆς μετανοίας εἶναι ἡ παύση ἐνέργειας τῆς ἁμαρτίας. Ἐκφράσεις πού συναντοῦμε στοὺς κανόνες καὶ ἐννοοῦν αὐτὸ εἶναι:

– “Καὶ τὴν ἀποστροφὴν τῶν κακῶν τελείαν ποιούμενους”²³.

– “Καθόλου δὲ ἀληθέστερόν ἐστιν ἴαμα ἡ τῆς ἁμαρτίας ἀναχώρησις”²⁴.

– “Τὸν ἤδη ἄνθρωπον διὰ τῆς καθαρότητός τε καὶ ἀπαθείας γενόμενον”²⁵ κ.ἄ.

Μὲ τὴν παύση ἐνέργειας τῆς ἁμαρτίας ὁ ἐξομολόγος ὑποχρεώνεται στὴν ἄσκησιν τῆς οἰκονομίας, τὴ συντόμευσιν δηλαδὴ τοῦ χρόνου τῶν ἐπιτιμίων καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἐξομολογουμένου στὴ Θεία Εὐχαριστία. Ἡ παύση ἐνέργειας τῆς ἁμαρτίας δὲν σημαίνει καὶ τέλεια ἀπάθεια, ἀλλὰ σημαίνει ὅτι ἡ ἁμαρτωλότης τοῦ ἐξομολογουμένου δὲν ἀποτελεῖ λόγον ἀποκλεισμοῦ τοῦ ἀπὸ τῆς Θείας Κοινωνίας. Μπορεῖ νὰ ἐνοχλεῖται ἀπὸ λογισμούς, ἀλλὰ μόνο συγκεκριμένους ἁμαρτωλὰς πράξεις ἀντίθετες στὸν Νόμον τοῦ Θεοῦ δὲν ἐπιτρέπουν τὴ συμμετοχὴ τοῦ στὴ Θεία Εὐχαριστία²⁶. Σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες ἡ οἰκονομία ἀσκεῖται ὄχι γιὰ κάποιον ἄλλο λόγο, ἀλλὰ «διὰ τοὺς οἰκτιρομένους καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ»²⁷, πού ἔκανε δεκτὴ τὴν μετάνοιαν τοῦ ἐξομολογουμένου καὶ τὸν ἀξίωσε στὴν παύση τῆς ἐνέργειας τῆς ἁμαρτίας. Ὁ ἐξομολόγος στὸ σημεῖο αὐτὸ περιορίζεται στὴν ἄσκησιν τῆς διακριτικῆς του εὐχέρειας ἀπὸ τὴ χάρις τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν ὁ ἐξομολογούμενος ἐπιμένει στὴν ἐνέργεια τῆς ἁμαρτίας, αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ μετάνοιά του δὲν εἶναι ἐπαρκὴς γιὰ νὰ ἀσκηθεῖ ἡ οἰκονομία. «Ὁ πρότερον παραδεχόμεθα εἰς κοι-

νωνίαν, πρὶν ἢ παύσασθαι τῆς ἁμαρτίας»²⁸.

Χρόνος καὶ μετάνοια

Ἄς δοῦμε τώρα τὴ σχέση χρόνου καὶ μετανοίας. Σὲ μιὰ ἀπλουστευτικὴ τοποθέτηση ὁ πολὺς χρόνος ἀφορᾷ τὴν ἀκρίβεια, ὁ λίγος τὴν οἰκονομία. Ὅπως ὅμως ἔχουμε δεῖ, ἡ ἀκρίβεια ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ διάθεσιν μετανοίας τοῦ ἐξομολογουμένου. Ἀπ’ αὐτὴν ἐξαρτᾶται ἐὰν θὰ δεχθεῖ τὸ κατάλληλο ἐπιτίμιο γιὰ νὰ μειωθεῖ ὁ χρόνος ἀποχῆς ἀπὸ τὴ Θεία Κοινωνία. Στοὺς κανόνες γίνεται λόγος περὶ χρόνου καὶ τρόπου. Περὶ τύπων καὶ σχημάτων ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ καὶ περὶ προαιρέσεως καὶ ἔργων ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ὁ τρόπος, ἡ προαίρεσις καὶ τὰ ἔργα εἶναι οὐσιαστικότερα ἀπὸ τὸν χρόνο. «Τίς γὰρ ἂν ἐκ τοῦ χρόνου ἴσας γένοιτο;» ρωτᾷ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος στὸν 7ο κανόνα του. «Ὁ γὰρ πάντως τῷ χρόνῳ κρίνομεν τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ τῷ τρόπῳ τῆς μετανοίας προσέχομεν» διαβεβαιώνει ὁ Μ. Βασίλειος στὸν 74ο κανόνα του. Μόνο ὅταν δὲν ἐπιδεικνύουν ἔργῳ τὴν μετάνοιαν οἱ μετανοοῦντες πρέπει νὰ συμπληρώσουν τὸν καθορισμένο στὰ ἐπιτίμια χρόνο. «Ὅσοι δὲ ἀδιαφόρως ἤνεγκαν, καὶ τὸ σχῆμα τοῦ εἰσιέναι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀρκεῖν ἑαυτοῖς ἠγήσαντο πρὸς τὴν ἐπιστροφὴν ἐξάπαντος πληροῦτωςαν τὸν χρόνον»²⁹ ὀρίζουν περισσότεροι τοῦ ἐνὸς κανόνες. Αὐτὸ δὲν σημαίνει βέβαια ὅτι ἐπειδὴ συμπληρώθηκε ὁ χρόνος, ἄρα μπορεῖ κάποιος νὰ γίνῃ δεκτὸς στὴ Θεία Κοινωνία. Ἀκόμα καὶ ἂν παρέλθῃ ὁ χρόνος πού ὀρίζεται, αὐτὸ πού πρέπει νὰ ἐξετάζεται εἶναι τὸ

23. 2ος Κανόνας Συνόδου Λαοδικείας.

24. 3ος Κανόνας Μ. Βασιλείου.

25. 4ος Κανόνας Γρηγορίου Νύσσης.

26. 4ος Κανόνας Συνόδου Νεοκαισαρείας. Σχόλιο Ζωναρά ἐν Ρ.Π.Σ., τόμος Δ', σελ. 75, Πρβλ. Μάξιμος Ὁμολογητὴς Ρ.Γ. 90, 956Α, Ὁριγένης, ΒΕΠΕΣ τόμος 16, σελ. 189, 33-39.

27. 2ος Κανόνας Συνόδου Λαοδικείας.

28. 18ος Κανόνας Μ. Βασιλείου, Πρβλ. καὶ Νικόλαος

Μυστικός· «Μεγάλῃς ἂν ἐξουσίας εἴης ἐπειλημμένος, καὶ ἥς οὐδ' αὐτὸς ὁ τὰς ἁμαρτίας αἴρων τοῦ κόσμου ἐπιλείπεται, μὴ ὅτι γε ἄλλος ἢ τῶν ἐκείνου ἱερῶν μαθητῶν, ἢ τῶν ἄλλων τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας διδασκάλων. Ἦκε μὲν γὰρ τὰς ἡμῶν ἁμαρτίας βαστάσαι, ἀλλὰ δῆλον ὅτι τοῦ ἁμαρτάνειν ἡμῶν παυσσάμενων, οὐκ ἐπιμενόντων δέ, οὐδὲ πρᾶτόντων ἀδεῶς ὢν ἐκεῖνος τὴν ἄρσιν ποιεῖται... Ἐγὼ μὲν καὶ εἴ τις ἐμοὶ πείθοιτο, μᾶλλον δὲ τοῖς ἱεροῖς νόμοις, καὶ μετάνοιαν ἀποδέχομαι τῶν ἁμαρτανόντων, καὶ οἰκονομίαν ἐπὶ τούτοις κυρῶ, ἀλλὰ τὴν ἀπρακτεῖν ποιούσιν, οὐ τὴν ἐνεργεῖσθαι παρασκευάζουσιν τὴν ἁμαρτίαν», Ρ.Γ. 111, 212C καὶ 213B.

29. Κανόνας 12ος Πρώτης Οἰκουμ. Συνόδου, 3ος Μ. Βασιλείου.

ἂν ὑπάρχει ἡ πνευματικὴ κατάσταση τῆς μετανοίας. Στὴν περίπτωση ποὺ δὲν ὑπάρχει, ὁ χρόνος αὐξάνεται κατ' οἰκονομίαν, καὶ ὁ ἐξομολόγος ἐπιτάσσεται «πλείονα προστιθέναι χρόνο»³⁰. Ἄρα ὁ χρόνος ἔχει μιὰ εἰδικὴ σχέση τόσο μὲ τὴν ἀκρίβεια ὅσο καὶ μὲ τὴν οἰκονομία, ποὺ ξεπερνάει τὸ ἀπλουστευτικὸ σχῆμα ποὺ ἀναφέραμε.

Παρατηρώντας τὰ κείμενα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐξομολόγηση διαχρονικά, βλέπει κανεὶς ὅτι ὁ χρόνος ἀναβολῆς ἀπὸ τὴ Θεία Κοινωνία ποικίλει κατὰ ἐποχὴ, πέρα τῶν ἄλλων διαφορῶν ὡς πρὸς τὰ ἁμαρτήματα καὶ τοὺς κανόνες ποὺ τὰ προβλέπουν. Στὴν ἐποχὴ μας ὁ χρόνος ἔχει μειωθεῖ στὸ ἐλάχιστο καὶ πολλοὶ πνευματικοὶ δὲν χρησιμοποιοῦν καθόλου τὴν ἀναβολή. Ὅπως δὲ ποτε ἡ ἀντίληψη τοῦ χρόνου τῆς ἀγροτικῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ Μεσαίωνα δὲν εἶναι ἡ ἴδια μὲ αὐτὴν τῆς ἀστικῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ μεταβιομηχανικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ μόνο ὁ τρόπος μέτρησής του φτάνει γιὰ νὰ ἐντοπίσουμε τὶς διαφορετικὲς ἀντιλήψεις. Ἀπὸ τὸν ἀγροτικὸ χρόνο ποὺ ἦταν χρόνος τῆς μακρᾶς διάρκειας, τῶν ἀναμονῶν, τῆς ὑπομονῆς, τῶν νέων ξεκινήματων καὶ καθυστερήσεων, καὶ τὸν μεσαιωνικὸ χρόνο, ποὺ ἡ στάση ἀπέναντί του, εὐστοχα ὀνομάστηκε «τεράστια ἀδιαφορία», εὐγλωττὴ μαρτυρία τοῦ ὁποίου εἶναι οἱ ἀσαφεῖς ἐκφράσεις τῶν χρονικογράφων «τὸν καιρὸ ἐκεῖνο», «ἐνόσο», «λίγο μετὰ» κ.λπ., μέχρι τὴν ἐποχὴ μας ποὺ κάθε ἄνθρωπος ζεῖ μὲ τὰ μάτια συνεχῶς στραμμένα στὸ ρολοί, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μιᾶμε γιὰ τὴν ἴδια αἴσθηση χρόνου. Εἶναι ἐπόμενο ὁ χρόνος ἀποχῆς ἀπὸ τὴ Θεία Κοινωνία νὰ μειώνεται σὶς μέρες μας, ἀλλὰ εἶναι αὐθαίρετη ἄσκηση τῆς διακριτικῆς εὐχέρειας τοῦ ἐξομολόγου ἢ κατάργησής του, καὶ οἱ συνέπειες γιὰ τὴν πνευματικὴ πορεία τοῦ ἐξομολογουμένου εἶναι καταστρεπτικές.

Ἡ κατάργηση τῆς διάστασης τοῦ χρόνου κατὰ τὴν ἐξομολόγηση, δηλαδὴ ἡ κατάργηση τοῦ χρόνου ἀναβολῆς πέραν τοῦ ὅτι καταργεῖ τὴν δυνατότητα δοκιμῆς, ἐὰν πράγματι ὁ ἐξομολογούμενος ἔπαυσε νὰ ἐνεργεῖ τὴν ἁμαρτία, στερεῖ τὸν ἴδιο ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξη τῶν φυσικῶν ἐκείνων ψυχικῶν

δυνάμεων, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητες γιὰ τὴν πνευματικὴ του πορεία καὶ τελείωση. Στὴ σύγχρονη ψυχολογία ἔχει τονισθεῖ ἡ σχέση χρόνου καὶ συναισθημάτων, καὶ μάλιστα τοῦ χρόνου ὡς προοπτικῆς. Ἡ αἴσθηση τοῦ χρόνου ὡς προοπτικῆς εἶναι μιὰ γενικὴ, πανταχοῦ παρούσα, χαρακτηριστικὴ ἀνθρώπινη κατάσταση ποὺ ἔχει ὡς γνώρισμα τὴν ἰδέα τῆς ἀλλαγῆς. Κατὰ τὴν ἐμπειρία τοῦ χρόνου ὡς προοπτικῆς, ὁ χρόνος γίνεται μέρος τοῦ ἑαυτοῦ μας, ιδιότητα δική μας. Μία ἀπὸ τὶς λειτουργίες αὐτῆς τῆς σχέσεως χρόνου καὶ συναισθημάτων εἶναι καὶ ἐκεῖνη ποὺ γίνεται ἀντιληπτὴ ὡς ἱκανότητα νὰ ἀντιλαμβανόμαστε ὅτι ὁ ἑαυτός μας βρίσκεται σὲ κίνδυνο, μᾶς προκαλεῖ τὸ χαρακτηριστικὸ συναίσθημα τοῦ φόβου, καὶ προϋποθέτει τὴν ἱκανότητα νὰ ἀντιλαμβανόμαστε τὸ γεγονός μέσα στὴ διάσταση τοῦ μέλλοντος, «ἓνα γεγονός ποὺ ἐκτιμᾶται ὡς ἐπιβλαβὲς γιὰ τὸ ἄτομο, μὰ μόνο δυνητικά, ὡς κάτι ποὺ μπορεῖ νὰ συμβεῖ μᾶλλον, παρὰ ὡς ἓνα πραγματικὸ γεγονός»³¹. Ἕνα τέτοιο «γεγονός» εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἀνήγγειλε ὁ Θεὸς στοὺς Νινευίτες μὲ τὸν προφήτη Ἰωνᾶ, καὶ προκάλεσε τὴ μετάνοιά τους: «Ἐτι τρεῖς ἡμέρας καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται» (Ἰωνᾶς 3, 4) καὶ στὸν βασιλέα Ἐζεκία μὲ τὸν προφήτη Ἡσαΐα «ἔντελαι τῷ οἴκῳ σου, ὅτι ἀποθνήσκεις σὺ καὶ οὐ ζήσῃ» (Δ' Βασ. 20, 1), καὶ ἔφερε τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα. Τὸ ἴδιο παρατηροῦμε καὶ στὸ κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ. Τὸ μήνυμα πολλῶν παραβολῶν Του θὰ μπορούσε νὰ συνοψισθεῖ κάτω ἀπὸ τὰ κεφάλαια:

– Τὸ ἐπικείμενο τῆς καταστροφῆς (παραβολὴ τοῦ ἄφρονος πλουσίου κ.ἄ.).

– Ἴσως νὰ εἶναι πολὺ ἀργὰ (παραβολὴ τῶν δέκα παρθένων κ.ἄ.).

– Ἡ πρόκληση τῆς ὥρας (παραβολὴ τοῦ ἄδικου οἰκονόμου κ.ἄ.)³².

Οἱ Πατέρες βεβαιώνουν αὐτὴ τὴ σχέση χρόνου καὶ συναισθημάτων ἀπὸ τὴν ὁποία πηγάζουν οἱ

30. 5ος Κανὼνας Συνόδου Ἀγκύρας.

31. Πέτρος Χαροκόλης: «Ἡ ἐμπειρία τοῦ Χρόνου καὶ ἡ σχέση τῆς μὲ τὰ συναισθήματα», στὸν συλλ. τόμο: Ψυχολογικὰ κείμενα, Ἐκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ, Ἀθήνα 1990, σελ. 369.

32. J. Jeremias: The parables of Jesus, SCM press 1983, σελ. 160-198.

λογισμοί της μετανοίας μπροστά στο επικείμενο “γεγονός”. «Η αφύπνιση και η εξέταση γίνεται στον άνθρωπο, όταν εμφανισθεί μέσα του κάποιος φόβος που τον τρομάζει για το αγαθό που απέκτησε ή πρόκειται να αποκτήσει, μη τυχόν κλαπεί, δηλαδή μήπως αφανισθεί από κάποιο συμβάν που του παρουσιάζεται. Κι αυτός ό φόβος κινείται από τη θεία πρόνοια...»³³.

“Όταν ό Θεός αξιώνει κάποιον να αισθανθεί την άμαρτία του και να μετανοήσει εκείνος έρχεται στην έξομολόγηση. Είναι ή στιγμή, τό χρονικό σημείο, που όπως λέει ένας μεγάλος στοχαστής, ό χρόνος έφάπτεται με την αιωνιότητα, και ό συγκεκριμένος άνθρωπος κάνει αρχή της δικής του πνευματικής ιστορίας. Μιά ιστορία που έχει παρελθόν, παρόν και μέλλον³⁴. Η διακριτική ευχέρεια του έξομολόγου συνίσταται στο να βοηθήσει τον έξομολογούμενο να διαχειριστεί αυτή τη στιγμή μέσα στην προοπτική του χρόνου. Μόνο εάν ό έξομολογούμενος αποκτήσει την έμπειρία του χρόνου ως προοπτικής, ό χρόνος θα γίνει μέρος του έαυτού του, ιδιότητα δική του.” Έτσι θα αποκτήσει τη δική του ιστορία της σωτηρίας και θα αξιωθεί να αισθανθεί ότι ό Χριστός ήρθε για να τον σώσει, σταυρώθηκε και αναστήθηκε γι’ αυτόν τον ίδιο. “Ότι είχε παρελθόν χωρίς Χριστό, ότι ζει μέσα στο έλεος του Χριστού και έλπίζει στα αγαθά της Βασιλείας Του.

Μέσα στην προοπτική του χρόνου, ως ιστορίας της σωτηρίας, μπορούμε να λέμε ότι ό πιστός «έξαγοράζει τον καιρόν» (Κολ. 4, 5. Έφ. 5, 10). Γι’ αυτό τα επιτίμια άναβολής της Θείας Κοινωνίας, γι’ αυτό και οι επαναλαμβανόμενες οδηγίες και συμβουλές για συνεχή μνήμη των άμαρτιών. «*Η άμαρτία μου ενώπιόν μου έστι διά παντός*» (ψλ. 50,5). “Ό πιστός θα μπορέσει με αυτόν τον τρόπο να αναπτύξει τό συναίσθημα, τον πνευματικό ζήλο και δέν θα κοιμηθεί πνευματικά: «*Ό ζήλος αυτός είναι ή όρμη ή κινουμένη από τη θυμική δύναμη, που είναι μέσα σ’ αυτήν, ή όποία έχει τεθεί*

μέσα μας από τον Θεό, για τό συμφέρον μας... και ονομάζεται ζήλος, διότι αυτός είναι που κινεί, ζηλώνει, εξάπτει και ένισχύει τον άνθρωπο... για χάρη της τελειώσεως εκείνου του πράγματος για τό όποιο έχει τόσον σφοδρό πόθο ή ψυχή»³⁵. Αντίθετα ή βιασύνη του έξομολόγου να «έξυπηρετήσει» τον έξομολογούμενο χωρίς άναβολή, άνακόπτι την πορεία και καταστρέφει τις δυνατότητες του να άγωνισθεί και να κερδίσει την δική του ιστορία της σωτηρίας.

Έπειδή λοιπόν ή άίσθηση του χρόνου σήμερα είναι διαφορετική άπ’ ότι ήταν στο παρελθόν, αλλά ή λειτουργική του σημασία είναι πολύ μεγάλη, έχουμε τη γνώμη ότι ό έξομολόγος κατά την έπιβολή του επιτίμιου άναβολής της Θείας Κοινωνίας, εάν αυτή δέν άφορā μικρό εύλογο διάστημα, να μήν όρίζει τό μέγεθος της έξαρχής. Άλλά να όρίζει την έπόμενη συνάντηση με τον έξομολογούμενο. Έτσι θα δυνηθεί και την κατάσταση της μετανοίας να έλέγξει και την οικονομία να άσκήσει σωστότερα. Δέν πρέπει να ξεχνούμε ότι τα επιτίμια άναβολής της Θείας Κοινωνίας που υπάρχουν στους κανόνες, μάς έρχονται από την εποχή που στην Έκκλησία υπήρχαν τα τάγματα των μετανοούντων. Γι’ αυτό και ό συνολικός χρόνος έπιμεριζόταν στα διάφορα τάγματα που έντασσόταν ό έξομολογούμενος. Άνάλογα με την πρόοδο και τη φανέρωση της μετανοίας, ό μετανοών άλλαζε τάγμα και συντομευόταν ό χρόνος άποχής, που ήταν διαφορετικός για τον κάθε άνθρωπο. Ένα παράδειγμα: Στόν 4ο κανόνα του Αγίου Γρηγορίου Νύσσης όρίζεται ό χρόνος άποχής για τό άμάρτημα της πορνείας σέ τρεις τριετίες που άντιστοιχούν στα τάγματα των προσκλαιόντων, των άκρωμένων και των ύποπιπτόντων. Σημειώνει όμως: «“Όσον άφορā δέ εκείνους, οι όποιοι καταγίνονται σοβαρότερα με την έπιστροφή και άποδεικνύουν έμπρακτα την επάνοδό τους προς τον Θεό, μπορεί αυτός που άσκει την έκκλησιαστική οικονομία προς τό συμφέρον, να μειώσει τό χρόνο της άπλης άκρόασης και να έπιφέρει γρηγορότερα στο στάδιο των ύποπιπτόντων και πάλι να μει-

33. Ίσακ ό Σύρος, Λόγος ΞΑ΄, παρ. 3, ό.π. σελ. 411.

34. Αναφέρεται ως άποψη του Κίρκεγκαρντ από τον Κάρολ Λέβιτ στο: Άπό τον Χέγκελ στον Νίτσε, Α΄, μτφρ. Γεωργία Άποστολοπούλου, Άθήνα 1987, σελ.337-338.

35. Ίσακ ό Σύρος, ό.π.παρ. 2,σελ. 411.

ώσει καὶ αὐτὸ τὸ χρόνο καὶ συντομότερα νὰ μεταδώσει τὴ Θεία Κοινωνία, ἐφόσον μὲ τὴν πείρα του θὰ ἔχει διακριβώσει τὴν πνευματικὴν κατάστασιν τοῦ θεραπευομένου»³⁶. Ἐπίσης τὸ ἴδιο παρατηροῦμε καὶ σὲ ἄλλους κανόνες «*πρὸ πάντων δὲ καὶ ὁ προάγων βίος, καὶ ὁ μετὰ ταῦτα ἐξεταζέσθω, καὶ οὕτως ἡ φιλανθρωπία ἐπιμετρεῖσθω*»³⁷, «*ἐξεταζέσθω δὲ αὐτῶν καὶ ὁ ἐν τῇ ὑποπτώσει βίος, καὶ οὕτω τυγχανέτωσαν τῆς φιλανθρωπίας*»³⁸. Στούς δείκτες διαθέσεως μετανοίας ἀναφέρεται καὶ τὸ ἐὰν οἱ μετανοοῦντες εἶναι προσκαρτεροῦντες «*τῇ προσευχῇ τῆς ἐξομολόγησεως καὶ τῆς μετανοίας*»³⁹. Στὴ σημερινή πραγματικότητα ποὺ δὲν ὑπάρχουν τὰ τάγματα τῶν μετανοούντων διακεκριμένα, ἐὰν ὁ ἐξομολόγος ὀρίσει συγκεκριμένο χρόνο ἀποχῆς ἀπὸ τὴ Θεία Κοινωνία, ἐξαρχῆς, εἶναι πιθανὸ νὰ μὴ ξαναδεῖ τὸν ἄνθρωπο γιὰ νὰ ἐλέγξει τὴν κατάστασιν του. Καὶ πῶς εἶναι σίγουρος ὅτι στὸ τέλος τοῦ χρόνου ποὺ ὅρισε, ὁ ἄνθρωπος ποὺ δέχτηκε τὸ ἐπιτίμιο μπορεῖ νὰ κοινωνήσει; Ἐὰν ὅμως δὲν ὀρίσει συγκεκριμένο χρονικὸ διάστημα τότε καὶ τὸν σημερινὸ ἄνθρωπο ποὺ ἔχει εἰδικὴ ἀντίληψη τοῦ χρόνου δὲν θὰ ἀπελπίσει καὶ ὁ ἴδιος θὰ μπορέσει νὰ κρατήσει τὸν ἔλεγχο τῆς πνευματικῆς του πορείας, ἀναπτύσσοντας μαζὶ του τὴ σχέση τοῦ πνευματικοῦ πατέρα.

Ἡ συναίνεση τοῦ ἐξομολογουμένου

Ἐὰν ἡ διάγνωση τῆς ἁμαρτίας καὶ ἡ θεραπευτικὴ ἀγωγή δοκιμάζουν τὴν διακριτικὴν εὐχέρεια τοῦ ἐξομολόγου, τὸ ἴδιο τὴ δοκιμάζει καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο θὰ ἐπιβάλλει τὴν ἀκρίβεια καὶ τὴν οἰκονομία ποὺ ἀπαιτεῖ τὴ σύμφωνη γνώμη τοῦ ἐξομολογουμένου. Συμβουλευεῖ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος· «*Πὰ τὸ λόγο αὐτὸ ὑπάρχει μεγάλη ἀνάγκη τεχνασμάτων, ὥστε νὰ πεισθοῦν ἐκούσια οἱ ἁμαρτάνοντες νὰ δεχθοῦν τὴ θεραπεία τῶν ἱερέων, ὅχι μόνον αὐτὸ δέ, ἀλλὰ ἐπιπλέον νὰ ἀπο-*

δίδουν εὐγνωμοσύνη σ' αὐτοὺς γιὰ τὴ χορηγηθεῖσα θεραπεία. Διότι ἂν ὁ ἀποθεραπευμένος ἁμαρτωλὸς ὑποτροπιάσει (ἀφοῦ εἶναι ἀπόλυτα ἐλεύθερος νὰ τὸ πράξει), τότε θὰ ἐπιδεινώσει τὴν κατάστασιν του. Ὅμοίως ἂν παραγνωρίσει τοὺς παραινετικὸς λόγους, οἱ ὁποῖοι κόβουν ὅπως ὁ σίδηρος, θὰ προσθέσει μὲ τὴν καταφρόνησιν αὐτὴ καὶ ἄλλο τραῦμα καὶ ἔτσι ἡ θεραπευτικὴ διαδικασία θὰ γίνῃ πρόξενος δυσμενέστερης ἀσθένειας, δεδομένου ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ θεραπεύσει κάποιος τὸν ἁμαρτωλὸ χωρὶς τὴ θέλησιν του»⁴⁰. Ἡ διακριτικὴ εὐχέρεια τοῦ ἐξομολόγου στὸ σημεῖο αὐτὸ προσδιορίζεται ὡς συμφωνία μὲ τὸν ἐξομολογούμενο. Ὁ πατριάρχης Ἱερειμίας στίς ἀποκρίσεις του, συνοψίζοντας τοὺς προγενεστέρους του, εἶναι σαφέστατος· «*Ἡ ἐξουσία τοῦ ἀφιέναι οὐκ ἀπολύτως δίδεται, ἀλλ' ἐν ὑπακοῇ τοῦ μετανοοῦντος καὶ συμφωνίᾳ πρὸς τὸν ἐπιμελούμενον τῆς ἐαυτοῦ ψυχῆς*»⁴¹. Εἶναι συνισταμένη ὅλων τῶν προσόντων, τῆς παιδείας, τῆς πνευματικῆς πείρας καὶ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐπιτυχία τῆς προσπάθειας τοῦ ἐξομολόγου νὰ κερδίσει τὸν μετανοοῦντα. Καὶ ἐνῶ πρέπει νὰ συμφωνήσουν, ὁ ἐξομολόγος εἶναι ἐπιφορτισμένος μὲ τὴν ποιμαντικὴ εὐθύνη. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἔχουν τὴ σημασία τοὺς αὐτὰ ποὺ εἴπαμε στὴν ἀρχὴ γιὰ τὴ γενικότερη κατάσταση τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ ἄποψη πίστεως καὶ ἠθους. Ἡ σημερινὴ πραγματικότητα ἔχει ὠθήσει τὴ θρησκευτικὴν τοῦ ἀνθρώπου στὸ ὄριο τῆς ὑπάρξεώς του, ἀφοῦ οἱ κοινωνικὲς δομὲς ἔχουν σχεδὸν ἐντελῶς ἀποθρησκευοποιηθεῖ. Ὁ ἐξομολόγος τὸν συναντᾷ μόνον στὰ ὑπαρξιακά του ἀδιέξοδα, ὅπου οἱ ἐνοχές του συγχέονται μὲ τὸ ἄγχος του, μόνον στὴ συναισθησὶ τῆς πεπερασμένης φύσεως του, λόγῳ ἀρρώστιας ἢ θανάτου τῶν ἀνθρώπων τοῦ περιβάλλοντός του, μόνον στὰ ἄτεγκτα ὄρια ποὺ μπαίνουν στὴ δύναμίν του, καὶ τὰ ὁποῖα στὴν προσπάθειά του νὰ τὰ ξεπεράσει μέσα στὸν πυρετὸ τῆς πνευματικῆς του ἀρρώστιας πληγώνεται καὶ γεμίζει ἁμαρτίες. Ἡ προσέγγισή του μπορεῖ νὰ γίνῃ στὰ ἔσχατα ὄρια τῆς οἰκονομίας, ὅπως τὴν ἄσκησε ὁ Χριστὸς ποὺ

36. 4ος Κανὼνας Γρηγορίου Νύσσης, Μτφρ. Ἀρχμ. Παγκρατίου Μπρούσαλη στὸ: Ἀκρίβεια ἢ Ἐπεικεία, Κατερίνη 2000, σελ. 35.

37. 5ος Κανὼνας Συνόδου Ἀγκύρας.

38. 16ος Κανὼνας Συνόδου Ἀγκύρας.

39. 2ος Κανὼνας Συνόδου Λαοδικείας.

40. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ.π.σελ. 49.

41. Ἱ.Καρμίρης, Δ.Σ.Μ., τόμος Α', σελ. 449.

εἶπε: «οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες» (Μτ. 9, 12), καὶ πού ἀνεζήτησε τὸ χαμένο πρόβατο μέχρι πού τὸ βρῆκε. Τὰ ἴδια ἔσχατα ὅρια τῆς οἰκονομίας ἔδειξε μὴ κατακρίνοντας τὴν μοιχαλίδα γυναῖκα ἀρκούμενος στὴν ἐντολὴ «μηκέτι ἀμάρτανε» (Ἰω. 8, 3 - 11). Ἔτσι καὶ ὁ ἐξομολόγος θὰ ἐκμεταλλευτεῖ καὶ τὸ παραμικρὸ σημάδι ἀφυπνίσεως καὶ θὰ ἐφαρμόσει τὴν οἰκονομία χωρὶς νὰ φοβηθεῖ κάθε συγκατάβαση. Θὰ ἔχει ὑπόψη του ὅτι ὁ Θεὸς ἔσπειρε στὸν ἐξομολογούμενο τοὺς καλοὺς λογισμοὺς πού τὸν ἔφεραν σὲ ἐπίγνωση τῆς ἀμαρτίας ὅσονδήποτε μικροῦ βαθμοῦ καὶ θὰ τὸν βοηθήσει νὰ γίνεῖ αὐτὸ θέληση γιὰ βαθύτερη μετάνοια. Παράδειγμα μεγέθους τῆς οἰκονομίας εἶναι ὁ ἀπόστολος Παῦλος πού εἶπε: «ἐλευθερὸς γὰρ ὢν ἐκ πάντων πᾶσιν ἑμαυτὸν ἐδούλωσα, ἵνα τοὺς πλείονας κερδίσω· καὶ ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερδίσω· τοῖς ὑπὸ νόμον ὡς ὑπὸ νόμον μὴ ὢν αὐτὸς ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον κερδίσω· τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος, μὴ ὢν ἄνομος Θεοῦ ἀλλ' ἔννομος Χριστοῦ ἵνα κερδίσω τοὺς ἀνόμους. Ἐγενόμην τοῖς ἀσθενέσιν ἀσθενής, ἵνα τοὺς ἀσθενεῖς κερδίσω· τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα πάντως τινὰς σώσω» (Α' Κορ. 9, 19-22). Σχολιάζοντας ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος λέει ὅτι ὅλα αὐτὰ πού ἔκανε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἦταν οἰκονομία καὶ συγκατάβαση, ὅταν ἔκαμε περιτομὴ στὸν Τιμόθεο, ὅταν ὁ ἴδιος ὑποβλήθηκε στοὺς τελετουργικοὺς καθαρισμοὺς τῶν Ἰουδαίων καὶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα. Σημειώνει μάλιστα μὲ ἔμφαση ὅτι τὸ σπουδαιότερο ἀπ' ὅσα λέει ὁ Παῦλος εἶναι τὸ ὅτι ἔγινε στοὺς ἀσθενεῖς ὡς πρὸς τὴν πίστη, ἀσθενής· «αὐτὸ λοιπὸν εἶναι ὁ σκοπὸς πού λέει αὐτά, γιὰ τὸ ὅποιο καὶ ἐξέθεσε ὅλα τὰ ἄλλα»⁴². Τὸ ἴδιο λέει καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος ὅταν ἀπαντώντας σὲ σχετικὴ ἐρώτηση ὑποστηρίζει: «Πρέπει νὰ θεραπεύουμε τὸν ἄρρωστο μὲ κάθε τρόπο καὶ νὰ φροντίζουμε νὰ βάλουμε στὴ θέση του τὸ ἐξαρθρωμένο μέλος»⁴³.

42. Ἰωάννης Χρυσόστομος, Λόγος ΚΒ' εἰς τὴν Α' π/Κορινθ., παρ. 4, Ε.Π.Ε., τόμος 47, σελ. 23.

43. Μ. Βασίλειος, Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, Ἀπόκρισις 102η, Ε.Π.Ε., τόμος 9, σελ. 135.

Ἄν καὶ εἶναι αὐτονόητο, θὰ ἦταν παράλειψη ὡστόσο, ἐὰν δὲν ἀναφέρονταν καὶ κάποιες περιπτώσεις, ὅπου ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀκριβείας καὶ τῆς οἰκονομίας παίρνει πολὺ εἰδικὴ μορφή. Εἶναι ἡ περίπτωση τῶν ἀνθρώπων πού βρίσκεται σὲ κίνδυνο ἡ ζωὴ τους, ὅποτε ἀναστελλεται ἡ ὁποιαδήποτε ρύθμιση καὶ ἀποκαθίστανται στὴ Θεία Κοινωνία. Ἐὰν ζήσουν, τότε θὰ συνεχισθεῖ ὅτι δὲν μπόρεσε νὰ τελειώσει⁴⁴. Μιὰ ἄλλη περίπτωση εἶναι αὐτὴ τῶν δαμιονιζομένων καὶ ὅσων ἄλλων στεροῦνται τὴν ἐλευθερίαν βουλήσεως. Γι' αὐτοὺς προβλέπεται ὅτι προσέρχονται στὴ Θεία Κοινωνία, ὅταν τὸ ἐπιτρέπει ἡ κατάστασή τους, ὅταν δηλαδή, δὲν βλασημοῦν, ἔχουν νηφαλιότητα κ.λπ.⁴⁵. Μιὰ ἰδιαίτερη περίπτωση πού συχνὰ συμβαίνει ν' ἀντιμετωπίζουν οἱ ἐξομολόγοι, εἶναι τὰ προβλήματα πού μπορεῖ νὰ δημιουργηθοῦν ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀναβολῆς τῆς Θείας Κοινωνίας, ἀνάμεσα σὲ συζύγους ἢ μέσα στὴν οἰκογένεια γενικότερα. Μπορεῖ δηλαδή νὰ συμβεῖ, ἡ ρύθμιση πού θὰ ἐπιβάλλει ὁ ἐξομολόγος, ἂν γίνεῖ γνωστή, νὰ προκαλέσει τὶς ὑποψίες τοῦ συζύγου ἢ τῶν γονέων ἀναλόγως, καὶ ἀντὶ νὰ βοηθήσει τοὺς ἀνθρώπους, νὰ φέρει ἀντίθετα ἀποτελέσματα. Παρόμοιες περιπτώσεις ἀντιμετωπίζονται στοὺς κανόνες μὲ βάση τὶς τότε κρατούσες συνθήκες. Στὴν περίπτωση αὐτή, ὁ ἐξομολόγος πρέπει νὰ λαμβάνει ὑπόψη του, πέρα τῶν ἄλλων, ὅτι ἡ οἰκονομία ἐφαρμόζεται καὶ γιὰ τὴν ἀποφυγὴ τοῦ σκανδαλισμοῦ⁴⁶.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἡ διακριτικὴ εὐχέρεια τοῦ ἐξομολόγου σχετικὰ μὲ τὴν ἄσκηση τῆς ἀκριβείας καὶ τῆς οἰκονομίας κατὰ τὴν ἀποδοχὴ τῶν μετανοούντων καθορίζεται, ὅπως εἶπαμε, στὶς σχετικὲς παραγγελίες

44. 13ος Κανὼνας Πρώτης Οἴκου. Συνόδου.

6ος Κανὼνας Συνόδου Ἀγκύρας

5ος Κανὼνας Γρηγορίου Νύσσης.

45. Κανόνες: 79ος Ἀποστολικός, 3ος Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας, 4ος Νικολάου Κων/λεως.

46. 34ος Κανὼνας τοῦ Μ. Βασιλείου, Πρβλ. Σχόλιο Βαλσαμῶνος: «Ἄλλ' ἐκλαβοῦ τὸ ρῆμα τοῦ ἁγίου, εἰς τὸ μὴ γενέσθαι τὰ ἐπιτίμια αἵτια μεγάλου σκανδάλου μέσον τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναίκος» Ρ.Π.Σ. τόμος Δ', σελ. 478.

τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων καὶ στίς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων πού ἔχουν περιβάλλει μὲ τὸ κύρος τους καὶ ἄλλες ἀποφάσεις τοπικῶν συνόδων καὶ Πατέρων. Ὁ ἐξομολόγος πρέπει νὰ ἔχει ὑπόψη του τὰ παραπάνω κείμενα, νὰ γνωρίζει τίς ἐρμηνεῖες τῶν κανονολόγων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ ὀδηγητικά κείμενα τῶν Πατέρων πού διαχρονικὰ περιβλήθηκαν μὲ κύρος καὶ αὐθεντία. Ἔτσι ἐξασφαλίζεται ἡ ἄσκησις τῆς διακριτικῆς εὐχέρειας ἀπὸ τυχόν αὐθαίρετη ἐφαρμογὴ τῆς πού θὰ ἔβλαπτε τὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ, πού ἦρθε στὸν κόσμον «ἁμαρτωλοὺς σῶσαι». Εἶναι πολὺ εὐκόλο, καὶ σ' αὐτὸ ἡ ἱστορία μᾶς διδάσκει πολλὰ, οἱ διατάξεις πού ἀναφέραμε ἀντὶ νὰ ὑπηρετοῦν τὸν σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο θεοπίστηκαν, νὰ αὐτονομηθοῦν ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ ἔργο Του καὶ νὰ γίνουν θεσμοί, τύποι καὶ κανόνες πού θὰ ὑπηρετοῦν τὴν πνευματικὴ τυραννία καὶ τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων. Π' αὐτὸ ἔχει μεγάλη σημασία πῶς ἀντιμετώπισε ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς τοὺς θρησκευτικούς θεσμοὺς τῆς ἐποχῆς Του. Στὸ Εὐαγγέλιο ὁ Χριστὸς ὑπέβαλε σὲ ἔλεγχο τοὺς θείους θεσμοὺς τῆς νηστείας καὶ τοῦ Σαββάτου καὶ ἔδειξε τὸ νόημα τῶν καθάρσεων καὶ τῶν τελετουργικῶν ἁγισμῶν.

Στίς συζητήσεις πού κάνει ὁ Χριστὸς μὲ τοὺς Φαρισαίους γιὰ τὴ νηστεία δηλώνει ὅτι οἱ μαθηταὶ του θὰ νηστεύουν «ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος», διότι «ὅσον χρόνον ἔχουσι τὸν νυμφίον μετ' αὐτῶν, οὐ δύνανται νηστεύειν» (Μκ. 2, 19-20· Μτ. 9, 15· Λκ. 5, 34-35). Ἔτσι τὸ νόημα καὶ ὁ σκοπὸς τῆς νηστείας ἐντοπίζονται, περιορίζονται καὶ ἐξαντλοῦνται στὸ πρόσωπό Του⁴⁷. Κριτήριο τῆς τηρήσεώς τους εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος. Στὸ παράδειγμα τῆς τηρήσεως τοῦ θεσμοῦ τοῦ Σαββάτου, ὁ Χριστὸς ἐτόνισε τὴν προτεραιότητα τῆς ἀξίας «ἄνθρωπος» ἐναντὶ τῆς ἀξίας «Σάββατον». «Τὸ Σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο καὶ οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ Σάββατον» (Μκ. 2, 27). Βεβαίωσε μάλιστα αὐτὴ τὴν προτεραιότητα μὲ τὴ σχεδὸν ἀποκλειστικὴ θεραπεία ἀσθενῶν κατὰ τὰ Σάββατα, δείχνοντας ὅτι ἀντὶ τῆς τυπικῆς τηρήσεως τοῦ

θρησκευτικοῦ κανόνα, προέχει ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπο πού βρίσκεται σὲ κατάσταση ἀρρώστιας καὶ πρέπει νὰ σωθεῖ⁴⁸. Σημειώνει χαρακτηριστικὰ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος: «Ποιεῖ δὲ ταῦτα, οὐ παραβαίνων, ἀλλ' ὑπερβαίνων τὸν νόμον»⁴⁹. Καὶ στὸ παράδειγμα τῶν καθάρσεων καὶ τῶν τελετουργικῶν ἁγισμῶν ὁ Χριστὸς ἔδειξε ὅτι ἡ θρησκευτικὴ καθαρότητα δὲν ἀφορᾷ στὴν τήρησι κάποιων θρησκευτικῶν τύπων, ἀλλὰ ἀφορᾷ στὸ βάθος τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου, στὴν καρδιά του (Μκ. 7, 1-28· Μτ. 15, 1-20)⁵⁰. Αὐτὸ συνεπάγεται ὅτι καὶ ὁ ἐξομολόγος δὲν πρέπει νὰ βλέπει στοὺς Ἱεροὺς Κανόνες τὴ διαδικασία τηρήσεως θρησκευτικῶν τύπων, ἀλλὰ νὰ τοὺς χρησιμοποιεῖ ὡς μέσα καθάρσεως τῆς καρδιάς τῶν μετανοούντων καὶ ἔνταξίς τους στὴν Ἐκκλησία.

Ἡ διακριτικὴ εὐχέρεια τοῦ ἐξομολόγου σχετικὰ μὲ τὴν ἄσκησις τῆς ἀκριβείας καὶ τῆς οἰκονομίας περνάει μέσα ἀπὸ τίς κανονικὲς διατάξεις, ἀλλὰ δὲν μένει σ' αὐτές. Σημειώνουν οἱ ἐρμηνευτές: «Περὶ πολλῶν ἐπιτιμίων καὶ διαφορῶν διαλεχθεῖσα ἡ σύνοδος, καὶ τῶν ἀπαριθμηθέντων πταισμάτων ἐκάστω τὸ κατάλληλον ἀποτάξασα, τελευταῖον, διὰ τοῦ παρόντος κανόνος, τὸ πᾶν τῇ κρίσει τῶν ἐπισκόπων ἀνέθετο»⁵¹. Ἡ εὐθύνη τῆς ἀκριβείας καὶ τῆς οἰκονομίας μένει πάντοτε στὰ χέρια τοῦ ἐξομολόγου. Π' αὐτὸ οἱ διατάξεις δὲν πρέπει ποτὲ νὰ αὐτονομηθοῦν ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Χριστό, ἀλλὰ νὰ στηρίζουν τὴν πορεία πρὸς Αὐτόν. Ἐπίσης ὁ ἐξομολόγος δὲν πρέπει νὰ ξεχνάει ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑπεράνω τῶν διατάξεων πού ὑπάρχουν γιὰ νὰ ὑπηρετοῦν τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας του. Ἔτσι θὰ ἀξιῶνεται νὰ συνεχίζει τὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ πού κατὰ τὴν παράδοσή μας εἶναι «τῶν ἐν φύσει καὶ νόμῳ καὶ θεσμῶ καὶ τάξει Κριτῆς»⁵².

47. Δημ. Τρακατέλλης, Ἐπίσκοπος Βρεσθένης, Ἐξουσία καὶ Πάθος, Ἀθήνα 1983, σελ. 49-50, 276.

48. ὁ.π. σελ. 50-52, 276-277.

49. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, P.G. 59, 210.

50. Δημ. Τρακατέλλης, ὁ.π. σελ. 106-109, 276.

51. Ζωναράς, Σχόλιο στὸν 102 κανόνα τῆς Πενθέκτης, Ρ.Π.Σ., τόμος Β', σελ. 552.

52. Μάξιμος Ὁμολογητής, P.G. 90, 308C.